

Bryllup

E Kost (Brylluppet) stod som Regel hos Brudens Forældre. Otte Dage før Brylluppet blev der bedt til Gilde. I meget gammel Tid holdtes det for det meste om Søndagen. Senere blev det almindeligt, at Brylluppet holdtes i Sønder-Herred mest om fredagen, i Nørreherred mest om Tors-dagen. Havde Bruden en ugift Broder var han altid Kost-mand (Bydemand) eller Broldsmand (Bryllupsmand). Han kaldtes ogsaa første Kostmand i Modsætning til anden Kostmand, som var en Broder til Brudgommen; anden Kostmand havde dog ikke med Indbydelsen at gøre; han var Opvarter ved Bryllupsgildet.

Kostmanden (første Kostmand) havde i Nørreherred fine hvide Bukser paa og en Trøje af mørkeblaat, hjemmegjort Ullen (Vadmél); paa venstre Side paa Brystet havde han et Krustof (Buket) af lavede Blomster. Han bar høj Hat og havde Sølvsporer paa Støvlerne. Bruden gav ham et Krave-tøj, et sort Silkehalsklæde og et rødt Lommeklæde at pynte sig med paa Bydedagen. I Haanden havde han en Ride-pisk med et langt, bredt, rødt

Silkebaand, eller i Nørre-herred en lang ff undepisk, hvormed han slog Knald, naar han kom ind i en Gaard, og naar han red bort. I Sønderherred var han klædt og udstyret paa en noget lignende Maade som i Nørreherred; dog havde han ikke hvide Bukser, og i Stedet for Trøje havde han en blaa Vadmels Kjole, hvor de lange Skøder var sammenheftede ved begge Hjørner for ikke at komme i Vejen ved Sadlen. Kostmanden blev forsynet med en lang Liste over alle dem, der skulde indbydes, og han var altid ridende paa Oaar-dens fineste Hest. Saa snart Kostmanden med Gjald og Knald kom i Gaarde, hvor han skulde byde, kom en Karl eller en Dreng springende for at holde Hesten. Kostmanden gik ind, tog Hatten i venstre Haand, aabnede Stuedøren og bød tem-melig højt: »God Dag, god Dag!« Gaardens folk skyndte sig derind, og staaende ved Døren spurgte han: »Er det den hele forsamling, som her er til stede?« Naar der svaredes ja, bragte han »en høflig Hilsen fra Brudeparret (her nævnedes Navnene), om I ville gøre dem den Ære at spise et Maaltid Mad hos dem i e Kostgaard (Navnet) i Dag otte Dage, og om I ville se Bruden tilgode ved Brudesengen Dagen i for-vejen.« Indbydelsen gjaldt alle Gaardens Beboere, ogsaa Tjene-stefolk og Børn. Særskilt skulde Kostmanden ogsaa indbyde Skafferen, Kogekonen, Byens Koner til at gaa i Køkkenet og Musikanterne.

Byderemserne kunde være af noget forskelligt Præg.

De kunde være ganske jævne og lyde paa godt Alsisk: »Go Dav, go Dav! E sku jels fro P. P. aa sin Kjærest aa fro e famili o begge Sie, om I vil kom e Dav 8 Dav aa tei Die! i dæ Kost aa fo et Molte Mad aa et Glas Vin aa en Pif

Tobak aa en Dons aa va e essen ko veæ; - aa de sam Jelsen hære te (Sønnen eller Datteren eller nogen af Tjenestefol-kene, som var i familie med Brudeparret).«

Men der var ogsaa Byderemser af et mere teologisk Til-snit, øjensynligt forfattede af Præsten eller Degnen. Af-tægtsmand Laurits Lind, Helleved, har som Kostmand i sin Tid brugt følgende Remse: Goddag, Goddag! Saa vil jeg da i Guds Navn forrette mit Ærinde. Jeg er i Dag udsendt for at hilse og byde til Bryllup for tvende kristelige forlovede Personer, som Gud i denne Tid sanket og forsamlet haver, og som er den vel-agtede Ungkarl N. N. fra N. og tillige hans forlovede, Pige N. N. fra N. Da disse tvende Personer nu tilforn have ind-gaaet en christelig Trolovelse med hinanden, saa agte de, om Gud vil, paa næstkommende Torsdag, som er den .. Dato) at indtræde i den hellige Ægteskabsstand, hvortil Gud give dem sin Naade, Lykke og Velsignelse. Saa er da deres Bøn og Begjæring til eder, om I ville indfinde eder i Brudehuset og Bryllupsgaarden hos Gaardmand N. N., som udi N. bor, for derfra at følge med dem til Kirken eller Her-rens Hus for at høre en christelig Brudevielse af Pastor N. N. og være der til Stede med eders andægtige Bøn til Gud, at deres Ægteskab maa gudelig begyndes, christelig fremdra-ges og engang i Tiden salig endes. Naar denne Ceremoni i Kirken er forrettet, I da. ville følge med dem tilbage til Bryl-Jupshuset for at udstafere deres Borde og Bænke og tage til Takke med de legemlige Spiser og Traktementer; hvad den almægtige Gud i Kjøkken og Kjælder forlener og formaar, skal eder rigelig iskænkes og frembæres.

Saa er da ydermere deres Bøn og Begjæring til eder, om I ville forlyste eder med dem et Par Timers Tid, 3, 4, 6 eller 9 indtil en meget sildig Aften, med hvilket I beviser dem en meget stor Ære; for saadan høj Æresbevisning lover de at forskylde eder ved slig eller anden muelig Maade, naar som helst det af eder bliver begjæret. Saa vil vi da heller ikke forglemme at ønske dette Brudepar Herrens Naade, Lykke og Velsignelse. Christus give, at det maa ske i en glædelig Velstand.«

Eller Byderemsen kunde være en Blanding af højtidelige Talemaader og jævne Alsiske Udtryk:

Doddaw ! Goddaw ! Er alle gode enner her til Stede? Æ hær et ttjelsen te Dem fra Ungkarl N. N. og hans Trolove-de N. N., at eftersom Gud havde plantet Kjærligheds Tanker i deres Hjerter, saa agter de nu at begynde deres Ægteskab førstkommende fredag, som falder paa den 20de Maj, viede dertil af Hr. Pastor N. N., Sognepræst for N. N. Menighed. Og er det nu deres venlige Bud og Begjæring til Eder, at I vil pryde deres Bord med Eders behagelige Nærværelse, kye med dem i Kirk aa hjem egen aa fo et Maaltid Mad aa forlyst Jer hos dem et Par Timers Tid, aa kom egen den annen Daw aa fo et Kop Kaffe og hvad der ejsen fælder paa - for hvil-ken store Glæde og Æresbevisning de vil søge at gjengjælde Eder ved førstkommende Lejlighed, helst udi gældelige Til-fælde. Saa hufe æ, I komme, som æ hær bejet, farvel, farvel!

Her er endnu en Bryllupsmandstale fra 1 50 paa alsisk folkesprog:

E Kaastmand Tool.

Godav, Godav. Æ hær et Hjel ind te Jer fro den vel-agtede Ungkarl Hons Minkos o hans dyrælskede Brui, Allis-bet, i Dynne, om I vil haa væt saa gui o gyer dem den Eæ

korn te Kaast edav oot Dav, aa go med dem i Kjerk aa hyer den kristele Bruiveiels, aa sen ebagette føl med dem hjem i e Kostgaa aa tei Die! i de Gild, der bestier i aa fo et got Molt Mad aa en Gang aa drik, aa va de ko veær, aa sen ebagette et Svængom aa en Pons aa var e Tragtemang kaan gi. aa skul æ bei jer om aa kom o e Dav før aa tei Diel i e Bruisengs-gild aa lisaadaant o e Dav etter aa tei Diel i e Knavdav. Iligemaade skul æ tilsei jer fro di ung Bruifolk, te di saa gjen vil gyer jer den Eær aa gør Gengæld om saant maat kom for i Jer famili, tillige sku Æ bei jer om aa skik Ovboi, om I ðku fo f aafold.

Kostmanden maatte paa Ingen Maade lade sig forstyrre sin Tale. Der blev tit stillet ham alle mulige Spørgsmaal under Talen, men han maatte ikke svare paa noget, før han var færdig; en dygtig Kostmand lod sig ikke bringe ud af Fatning, selv af de snedigste Kneb. Lod Kostmanden sig forstyrre i fremsigelsen af sin Remse, saa han stoppede, inden han var færdig, maatte han begynde forfra igen, og saa kunde fremsigelsen jo tage lang Tid. - Et Sted sad Skrædderen paa Bordet og syede, da Brolsmanden traadte ind og fremsagde Indbydelsen; midt under den højtidelige Tale lod Skrædderen sig falde baglæns ned af Bordet; men Brolsmanden fortrak ikke en MIne; han lod, som han ikke saa det, og sagde roligt Remsen til Ende.

Efter fremsigelsen af Indbydelsen blev der budt Kostmanden Snaps, Tvebak og hvad man ellers havde, og først efter at have nydt noget maatte han forlade Huset. Naar han gik, maatte han ikke lukke Døren og helst ikke sige farvet; men han skulde sige: »Saa kømme I da, som æ trowe je te«. Eiler: »Lever vel, gjører vel, og kommer til dem, som vi troer jer til.« Saa steg han til Hest og red i rask Trav ud af Gaarden. -

I Nørreherred fik Kostmanden tit for sin Umag et Stykke fint Tøj til en Vest eller et Par ny langskaftede Støvler og det største Pengestykke, der blev givet ham paa hans Rundfart. Naar han med urokkelig Sindsro havde afleveret sin Indbydelse og var blevet skænket, blev der nemlig givet ham et Pengestykke til Bruden »til Knappenaale«.

Da det jo næsten altid var meget store Gilder, der holdtes, hyppigt med 200-300 Gæster, tog Brolsmandens Virksomhed med at indbyde ofte 2-3 Dage. - Det brugtes og-aa, at Brud og Brudgom selv om Søndagen før Brylluppet kørte omkring og indbød Bestillingsfolkene, bl. a.: Brudesmykkerne, Næstemændene (Brudgomsførerne), Brudetrækkerne, 15-16 unge Karle til at ride foran Brudetoget til Kirke og gøre Opvartning ved Bordet og en Del unge Piger til at drage Loerne og ligeledes gøre Opvartning ved Bordet. Disse Karle og Piger var gerne nære Slægtninge og Omgangsvenner.

Om Ordningen af selve Bryllupsgildet blev der forhandlet med en dygtig Skaffer og en ferm Kogekone. Søndag :Eftermiddag samledes der stundom et helt Raad, bestaaende af Skaffer, Kogekone, Byens Koner foruden Husbond og Madmoder og Brudefolk, i Bryllupsgaarden, for at raadslaa om, hvad der skulde indkøbes af alle Slags til Gildet; særlig Skaffer og Kogekone havde hele Ansvar for Gildets Forløb og Traktament, og de bestemte, hvor stort et Kvantum der skulde til af Mad og Drikke, af Skinker, Suppekød, Høns. Stege o. s. v. Og det var ikke Smaating der krævedes. Blot af Bestillingsfolk, som havde et særligt Hverv at varetage ved Brylluppet, indbødes der jo en hel Hærskare, og det blev regnet for en stor Ære at høre til disse udvalgte. De toges saa vidt muligt altid af den nærmeste Slægt, og skønt der altid toges paa begge Sider, havde Brudens Slægtninge i hvert Tilfælde første Ret. Ved et Bryllup i Egen Sogn i 1853 var der følgende Bestillingsfolk: 2 Brudesmykkere og 2 Brudeførere (Mand og Hustru), 2 Brudgomsførere, 2 Dækkekoner, 1 Skaffer, 1 Kostmand, 2 Strøpiger, 4 Skænkepiger, 2 Skaffersvende, 12 Ridesvende, 1 Kogekone, 1 Fadekone og 12 Køkkenkoner, i alt 44 Personer. Brudesmykkerne skulde gaa Bruden til Haande, pynte hende og hæfte Brudekrans og Brudeslør paa hende. Brudeførerne og Brudgomsførerne fulgte med til Kirken og hjalp til med Paa- og Afstigningen paa Vognen baade i Hjemmet og ved Kirken. Ved Bryllupsbordet sad disse seks Personer til Højboards nærmest ved Brud og Brudgom. - Dækkekonerne skulde føre Tilsyn med Borde og Bordduge. Skafferferen med hans Skaffersvende maatte sørge for, at alle Borde blev vel forsynede med Spisevarer, og navnlig at der ikke blev sparet paa Drikkevarerne. Strøpigerne eller K.rudpigerne skulde paa Bryllupsdagen strø tørrede Frugter, Æbler, Svedsker, Rosiner og Mandler, langs ad Bordene, saa Gæsterne kunde have dem at gnaske paa mellem Maaltiderne; det kaldtes »det strøede K.rud«. Der kunde ogsaa være Strøpiger, der skulde strø K.rua strø Blomster paa Bordene. Strøpigerne og de fire Skænkepiger, der skulde holde Kruse-ene fyldte, stod under Skafferens Kommando. Desuden kunde

han have 4 Oppasserpiger at raade over. Kogekonen og de tolv Køkkenkoner lavede al Maden til, og fadekonen havde fuldt op at gøre med Opvaskningen og med at holde alt rent og pænt. De tolv Ridesvende (der særlig brugtes i Nør-reherred) skulde paa Bryllupsdagen være Brudens forridere. De skulde være iført høj filthat, blaa Trøje og hvide Ben-klæder og være udstyret med en Pisk med kort Skaft, men langt Piskebaand.

Til det omtalte Bryllup var der fremdeles indbudt 30 udensogns Gæster, folk som i deres Ungdomstid havde været gode Venner og Bekendte med Brud og Brudgom, og af Sognets Beboere var der indbudt 128. Det blev altsaa rige-lig 200 Mennesker, der skulde beværtet i Bryllupsugen. -De forskellige Bestillingsfolk mødte allerede om Mandagen og Tirsdagen for at lave alt til rette. Gæsterne mødte i dette Tilfælde om Onsdagen til »Bryllupssengsdag«, om Tors-dagen var Hoved-Højtiden, og om fredagen var der »Knav-dav« (Gnavedag); da fortæredes Resterne. Men hele Høj-tiden kunde ogsaa ligge en Ugedag senere, saa fredag blev Hoveddagen. Paa Indkøbsdagen (hyppigst om Mandagen) kørte Brudeparrets forældre, Kokkekonen, Brud og Brudgom til Staden for at gøre Indkøb til Gildet. Det var Skik, at Køb-manden ved den Lejlighed ligesom tilfældigt spurgte Bruden, om hun ogsaa havde et Spejl. Var Bruden ikke underrettet om Skikken, kom hun nemt til at svare ja, og Købmanden gik da igen med sit Spejl. Men de fleste Brude vidste Besked og svarede nej, og Købmanden forærede hende da et eller to Spejle. Men Købmanden kunde ogsaa godt staa sig ved at give en Oave, for Indkøbet var en god forretning for ham. Det faar man et Indtryk af ved at se paa de Varer, som for-brugtes ved det nævnte Gilde i Egen. Alt hvad der indsamle-des, skænkedes og købtes, er opnoteret af Brudgommen tillige med de Varer, der tilvirkedes i Brudegaarden selv. Der var slagtet en Ko til 39 kurant Daler (alt er regnet i kurant Mønt). foruden en stor Mængde Høns var der skænket 39 Skinker. Der indkøbtes 59 Kander Brændevin til 9 Skilling Kanden, 18 Kander Rom til 18 Sk. Kanden, 1 Anker Rødvind

Man forstaar, at der herskede stor Travlhed i de Dage, da Forberedelserne til saadanne store Gilder gjordes i Bryllupsgaarden; de »hedede« (bryggede) Øl, og de bagte baade Hvedebrød, Sigtebrød og Rugbrød; det sidste var der mange, der gerne vilde have til e Bøst (Skinken); somme Tider bagte de to Ovnfulde af ttvedekager (-brød), og saa slagtede de tit en fed Kvie, maaske ogsaa nogle Kalve og Lam. Kødet tilhuggedes til Stege; der lavedes Pølser, Finker o. s. v. Køkkenkonerne mødte op om Onsdagen, som Brylluppet skulde være om Fredagen, for under Kogekonens Ledelse at tage fat paa Forberedelserne. Var det godt Vejr, blev der gravet en Grav i e Affelgaard (Abildgaarden), og derover Brudegave« Kravetøj og et sort Silke-Halstørklæde. Efter Skafferens Anvisning kørte e Skravmand af Sted efter Borde, Bænke og Stole, der ligeledes laantes. Kister, Skabe, Chatol-ler m. m. flyttedes ud af e Pisel (Storstuen), for at Borde, Bænke og Stole kunde opstilles der; her skulde Brudeparret have Plads; og her skulde der naturligvis pyntes særlig fint med Blomster og Grønt, ophænges Lamper o. s. v.

Skafferen maatte være en velopdragen og beleven Per-son, der forstod med Anstand at udføre de mange forskel-lige Hverv, der paahvilede ham. Han mødte paa Brudesengs-dagen i fuldtes te Puds og med et stort, kridhvidt forklæde paa; det tilkom ham at hugge Jfovedet af alle de mange Høns. Hver Høne blev rakt hani, pænt i venstre Haand, og saa snart Hovedet var afhugget, smed han Hønen.